

NOTAT

Vår ref.: RSØ - 2488

Dato: 5. oktober 2018

Anbefalinger av skjøtselstiltak i kulturlandskapet på Hisdal naturreservat

Ecofact er forespurt av SVR ved Alf Odden om å bistå med befaring og anbefalinger av skjøtsel av skjøtselsavhengig kulturlandskap på Hisdal i Bykle kommune. Befaring ble gjennomført av Rune Søyland 5. juli 2018 sammen med grunneier Trygve Birkeland og Jørn Trygve Haug fra SVR.

Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder utarbeidet i 2016 Forvaltningsplan for Hisdal naturreservat. Området ble vernet som naturreservat i 2013, særlig med tanke på et kalvingsområde for villrein, men også kjempefuruskoger. Naturreservatet har i tillegg en del kulturlandskap. Ellen Svalheim undersøkte vegetasjonen i området i 2008, og kom i den forbindelse med noen anbefalinger til skjøtselstiltak (Svalheim, 2008). I 2008 ble det registrert to slåttemarkslokaliteter med spesielle biologiske kvaliteter; ei blåtoppeng med rødlistearten solblom, og ei tørrbakkeeng med flekkgriseøre. Avgrensningene av lokalitetene som gjort i 2008 er vist i figur 3.

Disse to lokalitetene samt en forekomst av solblom som ikke var kjent i 2008 ble undersøkt i juli 2018. Det er gitt anbefalinger til videre skjøtsel av lokalitetene. I tillegg til disse spesielle lokalitetene ble det sett noe på kulturlandskapet generelt i området, og gitt noen anbefalinger til videre skjøtsel av dette.

Drift og tiltak i området

Det er de siste årene gjennomført omfattende rydding av bjørkeoppslag i gammelt kulturlandskap. Det er ellers gjennomført en del slått med gjenlegging av graset i deler av engene. Deler av de store slåttemarkene er gjerdet inne og sauen holdes ut herfra deler av beitesesongen. Det meste av området beites av sau. På våren beiter ca. 20 sau i området, mens ca. 50 vinterfora sauer slippes rundt midtsommer. Anslagsvis 10 søyer holder seg i området rundt gården utover sommeren, de fleste dyra trekker høyere opp til utmarksbeiter. Det er ellers gjennomført grøfting med gravemaskin i deler av området rundt gården. Det er også gravd opp nye grøfter. Det er også brukt beitepusser på tilgjengelige deler av arealene rundt gårdsbygningene de siste årene. Ortofoto fra 2006 og 2018 viser hvor mye det er ryddet i området (figur 1 og figur 2).

Figur 1. Hisdal i 2006, før omfattende rydding. NorgeiBilder.

Figur 2. Hisdal i 2018, etter omfattende rydding. NorgeiBilder.

Naturtyper i området

Figur 3 viser naturtypelokalitetene som ble registrert i 2008. Figur 4 viser lokaliteter som ble vurdert å kvalifisere som naturtypelokaliteter i 2018, hovedsakelig basert på forekomster av solblom.

Figur 3. Verdisatte enger fra 2008 (Svalheim, 2008). A: Blåtoppeng med solblom, verdi B. B: Tørrbakkeeng med griseøre, verdi C.

Figur 4. Slåttemark 1: Blåtoppeng med minst 45 sterile rosetter av solblom (samme lokalitet som A i 2008), og 2: Frisk fattigeng med minst 26 planter av solblom, hvorav flere blomstrende (ny lokalitet).

Slåttemark 1: Blåtoppeng med solblom. Verdi B. 0,86 daa

Antallet solblom i lokaliteten var likt som 2008, men det var ingen blomstrende planter slik som i 2008. I følge grunneier stod samtlige planter på andre steder i 2008, og på disse stedene ble det i 2018 ikke gjort gjenfunn. Samtlige rosetter i 2018 stod på steder mellom einerbusker og andre steder som var lite tilgjengelige for beiting av sau. Sannsynligvis er solblommen påvirket av beiting av sau her – beiteskader ble registrert på flere planter. Avgrensningen som gjort i 2018 er basert på forekomst av solblom, og dekker et noe mindre areal enn i 2018. Inngjerding og skjøtsel som slåttemark kan med fordel gjennomføres på et større område enn det avgrensede, men avgrenset areal er prioritert.

Figur 5. Blåtoppeng med solblom. Solblommen ble funnet i et smalt belte opp mot skogkanten.

Figur 6. Flest planter av solblom ble funnet i nedre halvdel av lokaliteten, mange i «skjul» av einer.

Området er dominert av blåtopp. Ellers ble det registrert gulaks, smyle, tepperot, blåklokke, slirestarr, skogsvæve og seterstarr.

Anbefalinger av tiltak:

Anbefalingene følger i hovedsak Svalheims anbefalinger fra 2008. Det meste av trær er ryddet i området, en del einerbusker gjenstår samt det er lagt igjen noen større kvisthauger. En god del småtrær av bjørk er dessuten på vei opp etter hogst.

- Einer og småbjørk bør kappes og fjernes. Lav kapping på grove stubber for å lette slått. Dette må gjøres slik at solblomplanter ikke skades.
- Alt materiale fjernes
- Gamle kvisthauger brennes eller fjernes om mulig. Er forråtnelsen kommet for langt bør de trolig få ligge. Eventuelle problemarter (bringebar etc) som dukker opp seinere bør bekjempes med gjentatt slått.
- Området bør gjerdes inn (gjerne større enn avgrenset areal) slik at solblommen kan skjermes for sauebeiting fram til etter slått.
- Brenning av graset på våren bør gjennomføres dersom det er muligheter for dette. Behovet vil avhenge av tilvekst etter slått på høsten, samt hvor mye sauene har beitet etter slått. Grassviing er gunstig for solblom.
- Enga bør slås årlig etter at solblommen er avblomstret. Normalt trolig etter 25.juli-5. august, avhengig av hvordan sommeren er. Slått med ryddesag med skjæreblad er trolig best egnet, siden det er noe kupert og engene er liten. Slåmaskin kan brukes på mindre deler. Alternativt kan det slås med ljå.
- Graset må fjernes etter slått, men må få ligge og tørke noen dager før det fjernes.
- Høyet bør om det ikke skal brukes brennes eller deponeres på et sted der avrenning ikke vil påvirke engene.
- Etter slått kan engene åpnes opp for sauebeite.

Slåttemark 2: Frisk fattigeng med solblom Verdi B. 1,7 daa

Solblomforekomsten var ikke kjent i 2008, men er oppdaget i ettertid av grunneier. Arten ble registrert med 11 solblom nær stabbur, og 15 solblom bak hus. Trolig er det flere i området, de fleste var sterile planter som kun bestod av rosetter. I forhold til øvrige arealer med slåttemark på hovedmarkene skiller vegetasjonen seg noe ut her, med et litt større antall av habitatspesialister for slåttemark. Vegetasjonstypen er frisk fattigeng av engkveintypen.

Figur 7. Frisk fattigeng med solblom. Solblom vokser sentralt i bildet.

Figur 8. Bilde av den vestre solblomforekomsten bak hovedhuset.

Utenom engkvein som er dominerende grasarter, er det blant annet gulaks, hvitbladtistel, blåtopp, engsmelle, blåklukke, engsyre, beitesvæve, tepperot, skogstorkenebb, bringebær, harestarr, blåbær, bleikstarr, ryllik, nyseryllik, øyentrøst sp., firkantperikum, gullris, slåtestarr, harerug, seterfrytle, trådsiv og rød jonsokblom.

Anbefalinger av tiltak:

Arealet er åpent, men ikke inngjerdet for å skjerme solblommen mot sauebeiting. Det ble ikke registrert beiteskader på plantene, men dette er trolig tilfeldig. Det er noe bringebærkratt og enkelte småtrær av bjørk som bør fjernes.

- Bringebær og småbjørker fjernes med ryddesag, eventuelt som del av slått. Mer enn en runde med fjerning per sesong er trolig nødvendig for å få bukt med bringebærroppsaget.
- Alt ryddet materiale fjernes
- Området bør gjerdes inn (gjern større enn avgrenset areal) slik at solblommen kan skjermes for sauebeiting fram til etter slått.
- Brenning av graset på våren bør gjennomføres dersom det er muligheter for dette. Behovet vil avhenge av tilvekst etter slått på høsten, samt hvor mye sauene har beitet etter slått. Grassviing er gunstig for solblom.
- Enga bør slås årlig etter at solblommen er avblomstret. Normalt trolig etter 25.juli-5. august, avhengig av hvordan sommeren er. Slått med slåmaskin og/eller ryddesag med skjæreblad er aktuelt. Alternativt kan det slås med ljå.
- Graset må fjernes etter slått, men må få ligge og tørke noen dager før det fjernes.
- Høyet bør om det ikke skal brukes brennes eller deponeres på et sted der avrenning ikke vil påvirke enga.
- Etter slått kan enga åpnes opp for sauebeite.

Tørreng med flekkgriseøre

Lokaliteten ble i 2008 vurdert til å kvalifisere for verdi C (lokalt viktig slåttemark). På befaringen i 2018 var området ytterligere gjengrodd, og kan ikke lenger forsvares som slåttemarkslokalitet. Området har trolig som vurdert i 2008 tidligere blitt slått som en liten utmarksslått. Samtidig er området utsatt for ras, både steinsprang og særlig snøskred. Dette bidrar nok til at det er en viss dynamikk i området, og at habitatspesialistene for eng i varierende grad vil ha egnede voksesteder etter småtrær og busker fjernes av ras. Området vil være svært krevende å restaurere slik det framstår i dag, og det vil også være krevende å skjøtte området. Trolig vil de naturlige prosessene bidra til å ivareta engvegetasjon i området. Det anbefales ikke å prioritere skjøtsel i dette området i forhold til øvrige to solblomenger.

Artssammensetningen er spennende, med blant annet flekkgriseøre, kranskonvall, markjordbær, hvitbladtistel, vendelrot, tiriltunge, engsmelle, skogstorkenebb og fjellmarikåpe. Området har elementer både fra kulturmarkseng, rasmark og høgstaudeskog.

Figur 9. Tørreng/rasmark med enkelte krevende planter. Raspåvirkning er trolig en viktig faktor for artssammensetningen i området.

Øvrige deler av kulturmarka på Hisdal

Det er lagt ned en betydelig innsats for å restaurere deler av innmarka på Hisdal. Når denne store innsatsen er gjennomført er det viktig å følge opp med tilstrekkelig beitepress og andre tiltak for å holde områdene åpne. Å videreføre drift uten gjødsling er å anbefale, siden utfordringen for de fleste arealene vil være å opprettholde et hardt nok beitepress/uttak av biomasse. Med unntak av solblomenger er det ønskelig å opprettholde et godt beitepress gjennom vekstsesongen. Flere tilleggstiltak kan være aktuelle for å opprettholde det åpne kulturlandskapet:

- Grassviing på våren. Dette bidrar til å ta livet av unge bjørketrær, og forbedrer beitekvaliteten i området. Dette bidrar igjen til at sauene vil beite lenger i området. Godt forarbeid med vanning av branngater, og brenning under trygge forhold anbefales.
- Etterrydding av stubbeskudd og småtrær av bjørk i ryddete felt. Ved å gjøre dette før greiner og trær blir for store blir oppgaven mindre. Beste tidspunkt er når trærne har blader på, da svekkes rotsystemet mest (juni-juli).
- Beitepusser er brukt tidligere og kan brukes i områder som ikke har spesielle biologiske kvaliteter.
- Slått med gjenlegging av graset er brukt en del. Dette vil bidra til at trær ikke kommer opp, og kan også stimulere ettervekst og beiting samme sesong på samme vis som beitepusser. På lang sikt vil dette imidlertid kunne gi en negativ utvikling i artssammensetningen til fordel for nitrofile arter. Som virkemiddel for å opprettholde det åpne landskapet kan dette være aktuelt, særlig om beitepresset ikke er tilstrekkelig.

Referanser

Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder, 2016. *Forvaltningsplan for Hisdal naturreservat*.

Svalheim, E., 2008. *Rapport; Skjøtsel av kulturavhengig biomangfold på Hisdal i Bykle kommune. Bioforsk*.